

HANA CHOCHOLOUŠKOVÁ

ČESKÁ BESEDA V LIBERCÍ: KRAJANSKÉ SDRUŽENÍ RODÁKŮ

A PŘÁTEL LIBERECKA. 150 LET ČINNOSTI PRO ČESKÝ NÁROD A LIBEREC

Liberec, Česká beseda, 2013, 107 s., obr. v textu. ISBN 978-80-8710-022-6

Tradice spolkového života v českých zemích má hluboké kořeny sahající až do konce 18. století a je nesporně zapotřebí vzdát hold všem, kteří ji dokázali udržet i přes různé nepřízně osudu na mnoha místech dodnes. Spolkový život byl brutálně přerušen během německé okupace naší země a příliš mu nepřálo ani období let 1948–1989, neboť činnost jiných než masových organizací např.: *Revolučního odborového hnutí*, *Socialistického svazu mládeže*, *Svazu pro spolupráci s armádou*, *Svazu československo-sovětského přátelství*, *Československého svazu žen*, *Československého svazu tělesné výchovy* apod. byla pro tehdejší režim přinejmenším podezřelá. Ještě přijatelné byly „vlastivědné společnosti“ obvykle s přídomkem muzejní, tělovýchovné svazy, dobrovolní hasiči (požárníci), divadelní ochotníci a jednoznačně zaměřené „neproblematické“ spolky např.: *Svaz filatelistů*, *Svaz chovatelů drobného zvířectva*, *Svaz ovocnářů a zahrádkářů*, *Svaz včelařů*, *Svaz rybářů* apod., u nichž nehrozilo žádné politické nebezpečí

Než přistoupíme k hodnocení výše uvedené publikace, shrňme si alespoň stručně základní informace o spolcích jako takových. Máme-li charakterizovat termín *spolek*, pak asi nejuvěstižnější definici najdeme ve třetím svazku *Národopisné encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*: „Spolky, organizace se samostatnou právní subjektivitou, které sdružují na základě dobrovolného členství skupinu osob se stejnými cíli a zájmy a vyvíjejí činnost podle programu a na základě stanov, přijatých plénem a schválených příslušným státním orgánem. Spolky mají na českém území dlouhou tradici. Vznikaly jako určitá protiváha ke stavovským korporacím a od konce 18. století představují novou formu života zvláště ve městech, kde začaly vznikat nejdříve spolky zabývající se sociální péčí o nemocné, podporou vdov a sirotků apod. Výrazný rozvoj spolkového života nastal vytvořením občanské společnosti po roce 1848.“¹ Dobou největšího rozmachu v zakládání českých spolků je, jak naznačují výše uvedená fakta, druhá polovina 19. století. Po různých peripetiích byl totiž v roce 1852 vydán *spolkový patent*, i když v praxi byl prováděn jen částečně. Příznivější situace pro spolkový život vyústila roku 1867 ve vydání *spolkového a shromáždovacího zákona*. Ten umožňoval zakládání různých spolků, které rozlišoval na politické a nepolitické. Rozhodování o vzniku spolku patřilo do kompetence místodržitelství a dohled nad nimi vykonávali okresní hejtmáni nebo policejní ředitelství.² Z významných pražských spolků založených v šedesátých letech 19. století byl např. pěvecký *Hlahol* (1860). O tři roky později se zrodila *Umělecká beseda*, která se zapsala nesmazatelným písmem do dějin české kultury. Předsedou jejího hudebního odboru byl Bedřich Smetana, výtvarného Josef Mánes a literárního Vítězslav Hálek. Ve stejném roce vznikla v téměř čistě „německém“ městě Liberci (Reichenberg) *Česká beseda*, jejíž mnohdy pohnuté osudy mapuje

1 BROUČEK, S. — JEŘÁBEK, R. a kol. *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2007, 3, s. 995.

2 *Ibid.*, s. 996.

na základě dobových dokumentů zkušená badatelka a autorka recenzované knihy i dalších zdařilých popularizačních publikací.³

Současná *Česká beseda v Liberci* je pokračovatelem nejstaršího českého spolku v tomto městě. Jak již bylo naznačeno výše, Liberec byl do roku 1945 převážně „německým“ městem, které prožívalo v 19. století období velmi prudkého rozvoje, spjatého s nástupem textilního průmyslu. V roce 1850 měl Liberec téměř 19 000 obyvatel a byl (po Praze) druhým největším městem v Čechách. Za pracovní příležitosti přicházelo do města a okolí i mnoho Čechů. Jak uvádí autorka jejich prvním, ještě neuvědomělým, projevem národního cítění byla účast na českých bohoslužbách. Od konce roku 1861 se konaly pravidelně každou druhou neděli v měsíci.⁴ Druhým krokem na cestě ke spolkové činnosti se stalo pořádání českých plesů, jejichž výtěžek byl určen k pořizování českých knih (první taneční *veselice* se konala 9. 2. 1862).

Výbor České besedy byl zvolen 10. 5. 1863 v čele s Václavem Krátkým, 16. 5. byly schváleny jeho stanovy a 22. 6. byla za účasti 163 členů slavnostně zahájena činnost spolku. Jeho náplň měla tvořit „péče o vzdělání a ušlechtilou zábavu členů“. Byla budována spolková knihovna, založen ochotnický divadelní soubor, pěvecký a tělocvičný odbor.

Nejprve se členové Besedy scházeli v hostincích, kde však nebyli příliš vítanými zákazníky, a tak „na pořad dne“ přišla otázka získání „vlastního“ prostoru. Odpor libereckého magistrátu byl ovšem natolik silný, že ve prospěch České besedy muselo zasáhnout nejen pražské místodržitelství, ale dokonce i ministerstvo vnitra ve Vídni. Finanční podporu spolku poskytly obdobné spolky z vnitrozemí Čech. Spolek postupně „vystřídal“ několik objektů a snahy Čechů o jejich adaptaci narážely na nepřátelský postoj vedení města i jeho německých obyvatel. Po vleklých „tahanicích“ s magistrátem a protestech německého obyvatelstva byl 9. 4. 1904 položen základní kámen zcela nové stavby, jejíž kolaudace proběhla 19. 12. téhož roku. Slavnostní otevření nového *Národního domu* bylo posunuto (vzhledem k nepříznivému počasí) až na jaro následujícího roku (konalo se ve dnech 25.–26. 3. 1905). Již na schůzi v dubnu 1904 bylo rozhodnuto sloučit knihovny dosavadních libereckých spolků České besedy, *Národní jednoty severočeské*, *Slovanu*, *Mírumíla*, *Sokola*, spolku *Barák* a *Spolku vysloužilců* do jedné veřejné, umístěné v Národním domě.

Také po vzniku ČSR plnila Česká beseda roli společenského a kulturního střediště libereckých Čechů. Situace se změnila až po odtržení Sudet v roce 1938, kdy byla Česká beseda zakázána a její budovu získaly německé organizace *Hitlerjugend* a *SA*.

Po osvobození Česká beseda svoji činnost obnovila. První poválečná mimořádná valná hromada se konala 21. 1. 1946. Od roku 1966 vycházejí *Zprávy České besedy*, kde jsou publikovány populárně vědecké regionálně zaměřené studie. Z členských příspěvků byly pořízeny sochy a busty významných libereckých rodáků a osobností spjatých s Libercem: Václava Šamánka, Karla Vacka, Jaroslava Řídkého, Vlasty Buri-

3 Viz např. CHOCHOLOUŠKOVÁ, H. *140 let České besedy v Liberci: Komentáře k výstavě*, Liberec 2003; CHOCHOLOUŠKOVÁ, H. — LHOŤOVÁ, M. *Zmizelé Čechy: Liberec*, Praha — Litomyšl 2010.

4 CHOCHOLOUŠKOVÁ, H. *Česká beseda v Liberci: Krajské sdružení rodáků a přátel Liberecka. 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec 2013, s. 5.

ana, Boženy Němcové, F. X. Šaldy a T. G. Masaryka. Na domy v nichž se narodili nebo studovali, byly osazeny pamětní desky. Z iniciativy Besedy byla vydána též plaketa k 400. výročí udělení městského znaku. Svou budovu užíval spolek do roku 1950, pak byla jako hotel spravována podnikem Restaurace Liberec. Původnímu majiteli — České besedě — byla vrácena v roce 1990.

Vše, co bylo ve zkratce uvedeno, obsahuje recenzovaná publikace ve dvou rovinách: v čtivém badatelsky poctivém textu a v obrazových přílohách vhodně doplňujících vlastní textový korpus. Ten v závěru poskytuje kompletní přehled všech Zpráv vydaných od roku 1966, *Přehled čestných členů České besedy*, *Seznam předsedů České besedy* a impozantní *Soupis pramenů a literatury*. Vznikla tak nesmírně zajímavá publikace přesahující rámec regionu, kniha podávající vytríbeným jazykem nesmírné množství zajímavých informací získaných studiem archívních pramenů (*Státní okresní archív v Liberci*, *Státní okresní archív v Semilech*, *Österreichisches Staatsarchiv, Wien*) a opírající se o informace čerpané z odborné literatury. Rád bych recenzi knihy, která mě velmi zaujala, ukončil citátem z *Jednatelské zprávy České besedy 1888*, jehož nadčasovost je zřejmá, a který jsem převzal z první strany 110. dopisu, zaslaného členům Besedy v listopadu 2013: „Ne z oka smutného, z ruky pilné naděje kvitné“.

Oldřich Kašpar